

Lagutskottets betänkande

1978/79:17

med anledning av en motion om stöd från allmänna arvsfonden till idrottsföreningars ungdomsverksamhet

Ärendet

I motionen 1978/79:689 av Bertil Johansson (c) och Martin Olsson (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring av reglerna för allmänna arvsfonden på sådant sätt att möjligheter öppnas att utdela stöd för ungdomsverksamhet till idrottsföreningar i enlighet med motionens syfte.

Motionärerna understryker att det stöd som olika ungdomsverksamheter erhåller genom allmänna arvsfonden är av största betydelse. De vill ändå framhålla som en brist i bidragssystemet den restriktivitet som man från fondens sida visar när det gäller anslag till idrottsföreningar. Det finns små idrottsföreningar på landsbygden eller kvartersföreningar i städerna vilkas intentioner är att ge en meningsfull fritidssysselsättning åt ungdomen. Här bedrivs ingen elitidrott men ändå en verksamhet som är till glädje för bygdens eller kvarterets ungdomar. Man bedriver verksamhet som en förening för att få en organisatoriskt fungerande enhet. Motionärerna menar att en sådan förening borde kunna få medel från allmänna arvsfonden för t. ex. inköp av träningsmateriel, ja, även för iordningställande av lokal för sin verksamhet. Enligt motionärerna är det svårt att se varför sådan verksamhet inte skall vara bidragsberättigad om verksamheten bedrivs i en idrottsförenings regi men bidragsberättigad om den bedrivs av annan förening. Det kan knappast vara konsekvent att två organisationer med likartad verksamhet behandlas så olika.

Motionärerna förklarar sig införstådda med att ett visst kontrollsystem bör tillskapas för att idrottsföreningar inte skall använda fondpengar till sådant som inte tillhör den breda ungdomsverksamheten. Kommunrevisorerna kan här vara den kontrollerande myndigheten för att hindra oegentligheter, men även annan myndighet har naturligtvis möjlighet att åta sig denna uppgift.

Utskottet har vid besök på kammarkollegiet inhämtat uppgifter om allmänna arvsfondens inkomster och tillgångar samt om handläggningen av arvsfondsärenden. I samband med besöket har företrädare för socialdepartementet lämnat upplysningar om principerna för utdelning av understöd ur fonden.

Gällande ordning

Enligt ärvdabalken är arvsrätten begränsad till bröstarvingar, make, föräldrar, syskon samt far- och morföräldrar och deras barn. Kusiner och avlägsnare släktingar ärver inte. Saknas arvsberättigade släktingar till den avlidne tillfaller arvet allmänna arvsfonden. Arvsordningen kan åsidosättas genom förordnande i testamente. Egendom kan tillföras arvsfonden även genom gåva och testamente.

Närmare bestämmelser om arvsfonden finns i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden. Enligt 1 § skall egendom, som tillfaller arvsfonden genom arv, gåva eller testamente, förvaltas av kammarkollegiet som en särskild fond för främjande av vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade. En tiondel av de medel som inflyter under ett räkenskapsår skall läggas till fonden. Återstoden skall tillsammans med årets avkastning från och med nästföljande räkenskapsår vara tillgänglig för lyftning. I 2 § stadgas att understöd ur fonden utdelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer samt att understöd inte får ges för åtgärd som det åligger stat eller kommun att bekosta.

Fondens rätt till egendom skall bevakas av kammarkollegiet (3 §). Kammarkollegiet får på fondens vägnar godkänna testamente till annan än fonden. Godkännande kan ske även om anledning till klander föreligger eller testamentet inte bevakats i föreskriven ordning under förutsättning att testamentet kan antas vara ett riktigt uttryck för arvlåtarens yttersta vilja (4 §). Arv som tillfallit fonden kan avstås helt eller delvis till annan om det med hänsyn till arvlåtarens uttalanden eller andra särskilda omständigheter kan antas överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall kan arv avstås till arvlåtarens släkting eller annan person som stått arvlåtaren nära om det kan anses billigt. Beslut om avstående fattas av regeringen eller efter dess bemyndigande av kammarkollegiet. I vissa fall när fast egendom ingår i kvarlåtenskapen krävs riksdagens medverkan (5 §). Lagen innehåller härutöver vissa bestämmelser om förfarandet när egendom tillfallit fonden.

De vanligaste formerna för bidrag ur arvsfonden är anordningsbidrag, som kan utgå till uppförande eller inköp av byggnad, till om- och tillbyggnad samt till förbättringsarbeten, och inventariebidrag, som kan utgå till inköp av inventarier och annan lokalutrustning. Som exempel på ändamål till vilka bidrag utgått kan nämnas sommargårdar (barnkolonier), fritidslokaler för barn och ungdom, inköp och utrustning av mindre segelbåtar för sjöscouter m. fl., parklekstugor, försöksverksamhet med fritidsaktiviteter för barn i åldern 7–12 år samt åtgärder som är ägnade att förhindra eller bryta de handikappades isolering eller är ägnade att eljest underlätta deras levnadsvillkor. Också till forskning inom området för bidragsgivningen kan understöd utgå ur fonden.

En statistisk sammanställning av arvsfondens utveckling har intagits i *bilaga 1*. Vidare har i *bilaga 2* tagits in en sammanställning av fördelning av

beslutade understöd ur allmänna arvsfonden under budgetåren 1973/74–1977/78.

Tidigare behandling

År 1969 beslöt riksdagen vissa ändringar i lagen om allmänna arvsfonden. Bl. a. vidgades fondens bidragsändamål till att omfatta – förutom som tidigare vård och fostran av barn och ungdom – också omsorger om handikappade. Till grund för ändringarna låg ett av arvsfondsutredningen avgivet betänkande (SOU 1967:2) Allmänna arvsfonden.

När det under utredningsarbetet gällde att ta ställning till frågan vilka nya ändamål arvsfonden borde kunna tillgodose diskuterade utredningen om stöd även borde utgå till fritidsverksamhet i form av idrott, friluftsliv m. m. Utredningen anförde härvid följande.

När det härefter gäller att ta ställning till frågan vilka nya ändamål arvsfonden bör kunna tillgodose, har utredningen övervägt olika lösningar. Till en början kan erinras om att arvsfonden f. n. lämnar bidrag bl. a. för att förbättra barns och ungdoms fritidsförhållanden. Det kunde måhända synas ligga nära till hands att bygga ut detta stöd så att det kom att omfatta *fritidsverksamhet m. m.* för medborgarna i allmänhet, alltså utan hänsyn till ålder. Samhällsutvecklingen som den gestaltar sig i den utökade fritiden och den förlängda semestern gör att omsorgerna om människornas trivsel fått större betydelse än tidigare och det torde kunna förutses att denna utveckling kommer att fortsätta. Friluftsliv i allmänhet, sport och idrott är olika led i medborgarnas fysiska fostran. Att stödja åtgärder på dessa områden är utan tvivel en angelägen uppgift. Statsverkets engagement i denna del är av betydande omfattning liksom också de kommunala intressena. Ekonomiskt stöd lämnas av staten dels i form av direkta anslag på riksstaten och dels genom bidrag ur fonden för friluftslivets främjande och ur fonden för idrottens främjande, till vilka fonder bidrag avsätts genom statsanslag. Kommunerna lämnar avsevärda bidrag till anläggningar för idrott och friluftsliv. Olika utredningsorgan såsom 1962 års fritidsutredning, 1962 års ungdomsutredning och 1965 års idrottsutredning har behandlat eller är f. n. sysselsatta med en rad frågor om samhällets insatser för att ge friluftsverksamheten och idrottslivet i vårt land de resurser och den stimulans som de behöver. Med hänsyn till det stöd från det allmänna som friluftslivet och idrotten redan erhåller och den uppmärksamhet som de är föremål för har utredningen inte ansett sig böra förorda att arvsfonden engageras i bidragsverksamheten så att främjande av idrott, friluftsliv eller fritidsverksamhet i allmänhet anges som ett ändamål för fonden. Ytterligare stödformer skulle skapa problem och svårigheter, särskilt när det gäller anpassningen av de olika stödformerna till varandra.

Vid remissbehandlingen var det endast en remissinstans, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, som tog upp denna fråga i sitt remissvar. Förbundet erinrade om att bara en liten del av anslagen från fonderna för friluftslivets och idrottens främjande hade gått till ungdomslokaler. Förbundet framhöll att idrottsföreningarna bl. a. för sin ungdomsverksamhet behövde även andra lokaler än sådana som var avsedda för idrottsutövning.

Det borde enligt förbundet inte resas något hinder mot att arvsfondsbidrag lämnades till sådana lokaler.

Frågan om bidrag till idrottsföreningar berördes inte i propositionen (1969:83) eller under riksdagsbehandlingen av lagförslaget.

Utskottet

I betänkandet behandlas en motion vari tas upp spörsmål angående understöd ur allmänna arvsfonden.

Enligt ärvdabalken är arvsrätten begränsad till bröstarvingar, make, föräldrar, syskon samt far- och morföräldrar och deras barn. Kusiner och avlägsnare släktingar ärver inte. Saknas arvsberättigade släktingar till den avlidne och har denne inte testamenterat sin kvarlåtenskap till annan, tillfaller kvarlåtenskapen allmänna arvsfonden. Den som vill kan testamentera eller skänka egendom till arvsfonden.

Egendom som tillfaller arvsfonden förvaltas av kammarkollegiet som en särskild fond för främjande av vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade. En tiondel av de medel som inflyter under ett räkenskapsår skall läggas till fonden. Återstoden skall tillsammans med årets avkastning från och med nästföljande räkenskapsår vara tillgänglig för lyftning. Understöd ur fonden utdelas av regeringen (socialdepartementet). Enligt 2 § lagen om allmänna arvsfonden får understöd inte ges för åtgärd som det åligger stat eller kommun att bekosta.

I motionen påpekas den restriktivitet som tillämpas när det gäller bidrag till idrottsföreningar. Enligt motionärerna finns det många små idrottsföreningar, vars huvudsakliga syfte är att ge en meningsfull sysselsättning åt ungdomar. Motionärerna anser att en sådan förening borde kunna få medel från allmänna arvsfonden för t. ex. inköp av träningsmateriel och iordningställande av lokaler för verksamheten. Motionärerna förklarar sig införstådda med att i sådana fall ett visst kontrollsystem bör tillskapas för att förhindra att föreningarna använder fondmedel till sådant som inte tillhör den breda ungdomsverksamheten. Med stöd av det anförda yrkar motionärerna att riksdagen skall begära ett förslag om ändring av reglerna för allmänna arvsfonden så att möjlighet öppnas att utdela understöd ur fonden på det sätt motionärerna förordar.

Utskottet vill till en början erinra om att arvsfonden inrättades år 1928 i samband med att släktingars rätt till arv beskars. Till grund för beslutet låg tanken att begränsningen av arvsrätten inte borde framstå som en åtgärd som tillkommit för att bereda staten inkomster till bestridande av löpande utgifter. Det arv som tillföll staten borde i stället gå till ett på förhand bestämt ändamål. Detta var ursprungligen främjande av vård och fostran av barn. Ändamålet hade bestämts så att det skulle omfattas med allmänt förtroende och leda till att begränsningen av arvsrätten inte ökade utan i stället minskade testamentsfrekvensen.

Utvecklingen har visat att arvsfonden fyllt sitt syfte. Under årens lopp har fonden tillförts betydande arvsmedel, och de för utdelning tillgängliga medlen har ständigt ökat. Som framgår av bilaga 2 till betänkandet fattades beslut under budgetåret 1977/78 om understöd ur fonden med drygt 40 milj. kr. Det stöd som fonden under årens lopp har kunnat ge har varit av stort värde. Stödet från fonden har ofta gett impulser och skapat möjligheter för kommuner och andra att införa och bygga ut nya hjälpformer som annars kanske inte skulle ha kommit till eller i varje fall fördröjts. Inte sällan har samhället sedan tagit över ansvaret för verksamheten. Vissa bidragsändamål har därför helt eller delvis upphört och andra har tillkommit.

När det gäller principerna för utdelning av bidrag ur fonden stadgar arvsfondslagen, såsom ovan anförts, endast att bidrag ej får lämnas för åtgärd, som det åligger stat eller kommun att bekosta. I övrigt har det överlämnats åt regeringen att närmare utforma principerna för bidragen. Enligt regeringens praxis är bidragen huvudsakligen av engångskaraktär och syftar till att täcka investeringar i form av byggnader eller inventarier och liknande anordningskostnader. I princip ges inte bidrag som binder fondens medel för årligen återkommande bidrag till löpande kostnader för viss verksamhet. Ibland har dock sådana bidrag getts under en kortare tid för att möjliggöra prövning i önskvärd omfattning av en ny hjälpform. Vidare gäller att bidrag endast i undantagsfall utgår till projekt som kan finansieras med stöd från det allmänna i annan ordning, exempelvis genom bidrag ur statliga anslag eller ur särskilda, av statsmedel bildade fonder. Eftersom idrottsrörelsen har sådant stöd har anordningsbidrag, såsom motionärerna påpekat, endast undantagsvis utgetts till idrottsföreningar.

Beträffande den närmare fördelningen av arvsfondsmedel på olika ändamål hänvisar utskottet till den sammanställning som tagits in i bilaga 2. Av sammanställningen framgår att under de senaste åren en allt större del av de utdelade medlen gått till olika projekt av försöks- och utvecklingskaraktär. Enligt vad utskottet inhämtat har härvid idrottsföreningar i några fall fått medel för särskilda utvecklingsprojekt. Bl. a. har en brottarklubb fått medel för att engagera invandrarungdomar.

Enligt utskottets mening är det värdefullt att stöd har lämnats av arvsfondsmedel för utvecklingsprojekt av nu nämnt slag. Utskottet utgår från att stöd i fortsättningen kommer att beviljas för liknande projekt och att härvid även idrottsföreningar kan komma i fråga som bidragstagare. Med hänsyn till det anförda och då vad i motionen i övrigt anføres inte påkallar

någon ändring av gällande principer för utdelningen av arvsfondsmedel avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1978/79:689.

Stockholm den 20 mars 1979

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Ivan Svanström (c)*, Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Sonja Fredgardh (c)*, Åke Gillström (s)*, Bo Siegbahn (m), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Anne-Marie Gustafsson (c), Joakim Ollén (m)* och Margot Håkansson (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

ALLMÄNNA ARVSFONDEN

Ekonomisk utveckling i sammandrag

Budgetår	Influtna arvsmedel kr.	Fondens avkastning kr.	%	Utbetalda understöd kr.	Behållning vid bud- getårets utgång kr.
1928/29	2 573	7		—	2 580
1930/31	535 012	8 450	2,3	77 600	603 177
1935/36	1 531 375	118 164	3,4	391 113	4 117 633
1940/41	1 492 555	164 685	3,6	671 364	4 675 117
1945/46	2 150 594	251 860	3,2	1 344 945	8 470 238
1950/51	2 073 654	476 880	3,1	1 392 195	16 166 439
1955/56	2 520 270	576 567	3,2	2 488 843	18 401 082
1960/61	5 900 957	1 264 639	4,1	3 603 279	32 591 882
1965/66	7 392 351	1 911 058	4,5	5 769 879	43 882 035
1970/71	12 072 585	3 694 232	5,3	11 737 747	71 712 704
1971/72	16 363 415	4 242 565	5,8	16 523 732	75 794 953
1972/73	18 229 364	3 448 554	4,5 ¹	18 788 130	78 684 740
1973/74	14 149 413	4 877 642	6,2	18 158 797	79 552 998
1974/75	23 231 176	4 861 519	5,9	22 741 195	84 904 499
1975/76	27 401 159	5 328 378	5,8	19 008 837	98 625 199
1976/77	28 198 716	6 859 688	6,6	25 654 941	108 026 503
1977/78	36 194 734	10 020 365	8,7	31 944 088	122 299 674

¹ Övergång från redovisning av upplupna räntor till influtna räntor genomförd fr. o. m. budgetåret 1972/73.

Bilaga 2

Fördelningen av beslutade understöd ur allmänna arvsfonden
under budgetåret 1973/74–1977/78

	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
<i>Barnstugor</i>	6 634 700	4 242 800	1 082 800	14 000	–
<i>Sommargårdar (barnkolonier)</i>	185 000	50 000	361 000	250 000	105 000
<i>Försöks- och utvecklingsverksamhet (barn och ungdom)</i>	5 591 500	10 979 000	9 200 000	14 900 000	
Delegationen för social forskning					1 959 000
Viss försöksverksamhet inom skolans område m. m. (narkotika)					1 157 000
Socialstyrelsens nämnd för alkohollfrågor					5 000 000
Försöksverksamhet med fritidsaktiviteter för barn, förträdesvis i åldern 7–12 år					5 332 000
Försöksverksamhet med föräldrautbildning					1 058 000
Övrigt					12 478 000 26 984 000
<i>Fritidssysselsättning för barn och ungdom</i>					
Scoutorganisationer	488 500	861 000	819 000	940 000	1 244 900
Religiösa sammanslutningar tillhörande					
svenska kyrkan	545 000	825 000	815 000	600 000	1 735 000
annat samfund	1 180 000	798 000	1 721 000	1 595 000	1 630 000
Kommuner och föreningsråd	736 000	990 000	1 100 000	2 125 000	410 000
Nykerhetsorganisationer	6 000	35 000	50 000	80 000	
Annan huvudman	212 000 3 167 500	121 000 3 630 000	145 000 4 650 000	210 000 5 550 000	126 500 5 146 400

	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78
<i>Omsorg om handikappade</i>					
Recreation, fritids- anläggningar	422 000	173 000	471 000	460 000	310 000
Försöks- och utvecklingsverk- samhet	309 000	918 000	3 314 000	5 130 000	6 296 000
Information	842 500	941 000	891 500	2 125 000	1 169 000
Administration	230 000	279 000	222 000	20 000	573 000
Tekniska hjälpmedel	255 000	2 058 500	298 500	5 197 000	8 219 000
Övrigt	61 000	111 000	87 000	484 000	61 000
				180 000	35 000
Summa beslutad utdelning	17 698 200	21 329 300	20 577 800	29 113 800	40 679 400

